

Клерикализам српске власти

Од када је држава настала и од кад је било јасно да је у питању организација која има највишу власт на одређеном простору: организација која поседује монопол физичке принуде, од тада до данашњег дана највеће жеље и настојања појединаца и група била су усмерена на то како задобити власт. Један од најдуготрајнијих, а вероватно и најкрвавији, био је сукоб световних и духовних власти око примата над државом. Када су идеје просвећености тријумфовале, ова борба је окончана и дефинитивно је нестала могућност постојања црквене државе (тзв. “божије државе”), те су црква и држава све више постајали

самостални и одвојени ентитети, чиме је створена претпоставка регулисања њихових међусобних односа и тиме, последично, избегавања будућих сукоба. Данас се сматра да је регулисање односа између државе и цркве (одн. верских заједница које делују на њеној територији) важан услов за обезбеђење стабилности друштвених односа у целини.

Како су се временом црква и држава све више дистанцирале једна од друге, тако су се развијали и модели њихових међусобних односа, тако да данас познајемо три режима: режим државне цркве, режим признатих цркава и режим одвојености цркве од државе. У савременој пракси егзистирају сва три режима те тако режим државне цркве постоји у појединим католичким земљама, већини муслиманских земаља и у Енглеској. У овом систему државном је проглашена једна црква, којој припадају бројне повластице, док друге цркве нису забрањене, али држава ни на који начин не помаже нити олакшава њихов рад. Режим признатих цркава карактеристичан је за мултиконфесионалне земље и у њему су све цркве слободне, али држава законом признаје одређене цркве и са њима ступа у међусобне односе, које најчешће карактерише материјална помоћ и надзор над радом признатих цркава, али и уздржавање од мешања у њихов рад. С друге стране, државе у овом режиму већ успевају да црквама наметну забрану вршења верских делатности у политичке сврхе. Режим признатих цркава имала је Краљевина Југо-славија. Република Француска је 1905. године прва увела режим одвојености цркве и државе и то је данас, у свету, најзаступљенији начин регулисања њихових међусобних односа. Сматра се да је ово једини режим који, с обзиром на потпуно неутралан став државе у односу на све цркве, у потпуности јемчи пуну слободу вероисповести, која је једна од основних уставних слобода човека и грађанина. Послератна, комунистичка Југославија прихватила је овај режим и усвојила га Уставом ФНРЈ од 1946. Године 1953. донет је Закон о правном положају верских заједница, а када је ова надлежност прешла на републике и покрајине, Скупштина СР Србије је 1977. године донела закон истог назива. Тај закон престао је да важи у марту 1993. године на основу Закона о престанку важења одређених закона и других прописа, јер није био усклађен са Уставом Републике Србије из 1990. године. Од тада до данас Србија нема правну регулативу у овој значајној области. Пре извесног времена на интернет презентацији Владе Републике Србије објављен је Преднацрт закона о слободи вере, црквама, верским заједницама и верским удружењима. Након више од једне деценије чекања да се ово питање правно регулише и након прве озбиљније анализе понуђеног преднацрта можемо слободно рећи: боље би било, ако је неопходно, да сачекамо још једну деценију, него да буду усвојена понуђена законска решења!

Прво, наведена решења су неуставна. Још увек важећи Устав из 1990. године, у чл. 41. јемчи слободу вероисповести и прокламује принцип одвојености цркве и државе, док нова решења уводе режим признатих цркава и третман цркава као јавних организација. Члан 4. ст. 1. је посебно занимљив, па ћемо га цитирати:

“Успостављајући на основу овог Закона континуитет са правним субјективитетом и статусом који су имале у Краљевини Југославији, статус Цркве и верске заједнице као јавне организације имају: Српска православна црква, Исламска заједница, Католичка црква, Јеврејска заједница, Словачка евангелистичка црква а. в., Хришћанска реформаторска црква и Евангелистичка хришћанска црква а. в.”

Дакле, нови закон успоставља континуитет са правним поретком Краљевине Југославије, што ће рећи да идеја која се пре неколико месеци појавила у појединим медијима да не треба грађани да се изјашњавају о облику владавине, већ да треба само ставити ван снаге одлуке II заседања АВНОЈ-а и испашће да никада и нисмо живели у републици већ једино у монархији, није само дебилитет правних квазиексперата, већ да тим “квалитетом” располажу и неки од највиших представника актуелне власти. Али ово није први, а сигурно ни последњи атак на уставни систем Србије. Ако се за власт до 5. октобра може рећи да је неспречавањем и несанкционисањем незаконитог понашања директно поткопала уставни поредак, то се за власт након тог дана слободно може рећи да обара уставни поредак Србије директним противуставним потезима власти. Везано за тему овог текста, врло брзо после тзв. “демократских промена” у просвету Србије уведен је предмет веронаука, што је такође супротно уставу. Пре неколико месеци је коришћењем магичне формуле “стављања ван снаге” поништена одлука о издвајању Богословског факултета из састава Београдског универзитета, која је и тада, а и данас потпуно у складу са принципом одвојености цркве од државе.

Друго, законски текст јасно показује на поражавајуће стање свести и нивоа морала у актуелној српској Влади. И ако овај текст претендује да буде закон, он то, скоро да уопште није. У њему, поред одредби чисто законског карактера, постоје и црквене прокламације, констатације религијског садржаја, те замисли апсурдне и нелогичне. Ово указује да или аутор (одн. аутори) има проблем са кризом идентитета, па чим напише неку законску одредбу као државни чиновник, одмах затим следећу пише као острашћени верник, потпуно занемаривши државни интерес или је, пак, законски текст прво настао у државној управи, па је касније однет на “дораду” у цркву.

На пример, закон наводи да су богомоље свети простори, а време богослужбена је свето време. Даље се наводи да “нико и никад, ни под којим условима и ни са каквих разлога, не сме ометати или каквом силом прекинути ниједан и ничији богослужбени обред”. А у случају поплаве, пожара или неке друге невоље? А у случају да свештенослужитељ директно позива вернике на рушење уставног поретка или на нетрпељивост према припадницима других конфесија? Овоме се питању може приговорити да постоји кривично дело изазивања верске мржње и нетрпељивости, али то свештенослужитеље не мора да брине, јер је чланом 16. њима јемчена пуна слобода, аутономија и имунитет пред грађанским властима. Али су зато грађанске власти остале без икакве заштите према црквеним властима. За извршење одлука надлежних црквених органа државне власти су дужне да пруже одговарајућу административну и извршну помоћ. Цркве могу обављати верске обреде у школама, државним установама, болницама, војсци, полицији, установама социјалне и дечије заштите, заводима за извршење кривичних санкција, јавним и приватним предузећима, становима грађана и на другим одговарајућим местима. Ова одредба по себи не би била проблематична да ставом 2. истог члана није прописано да су надлежни органи наведених установа дужни да обезбеде вршење верских обрада у њима, поред осталог и на предлог самих цркава. Дакле, ако црква хоће обред у државној установи, макар запослени и не хтели, установа је дужна да то омогући. Шта је смисао и циљ једне овакве одредбе? Осим овога нови закон признаје правно дејство црквеног брака, уз обавезу да се тај брак пријави матичару. Нигде не стоји да ли је тај брак пуноважан и без пријаве матичном уреду. Што је много горе, законско признање црквеног брака, позакоњује црквену процедуру, па тиме и

услове за закључење брака. Како у неким верским учењима брачност није препрека за закључење новог брака, значи ли то да је позакоњењем црквеног брака држава, на мала врата, легализовала полигамни брак? Здравствено, социјално и пензионо осигурање свештенослужитеља намирује се из државног буџета, а ако је свештеник на раду у неразвијеној или сиромашној општини може од државе да тражи и да добије плату у висини просечног личног дохотка у држави. Поред ове велике бриге за материјални положај свештеника, законописац је врло наклоњен и онима који дарују цркву, па су тако дародавци ослобођени плаћања пореза на додатну добит односно доходак за износ који су даровали. Занимљиво је да такво пореско ослобођење немају ни предузећа ни појединци који дарују болнице, школе, музеје или Српску академију наука и уметности. Цркве су такође ослобођене плаћања пореза на све прилоге и поклоне. Овим законом такође је предвиђено да држава материјално помаже цркве, да преузме финансирање делатности и одржавања одређених манастира, као и да може у потпуности преузети финансирање појединих културних установа у саставу цркава. Значајна новина у закону је и та да цркве имају право оснивања предузећа, банака, осигуравајућих друштава и да обављају друге видове привредне делатности која доноси добит. Када се ово право на обављање профитних делатности стави поред права свештенства да учествује у свим видовима јавног живота, види се да су створени сви услови да се цркве отворено и несметано баве политиком. То отвара, даље, могућност да црквене власти остваре преовлађујући утицај над државом у односу на световну власт и тада смо само на корак од “божије државе” са почетка овог текста.

Питање које се после свега намеће јесте: коме и због чега треба овакав закон? Очито да је он чедо оних представника највише државне власти који су се потпуно отуђили и одродили од сопственог народа, а тиме и од државе. Иако врше државну власт они ову државу не признају, јер не признају ни њен устав ни њене законе. Они и данас сматрају Србију државом атеистичке и антиатеистичке диктатуре, па користе ретку и врло необичну ситуацију да су се нашли на власти да учине све како би сачували и помогли “мајку Цркву”. Наравно да они све време мисле на Српску православну цркву, али нису смели то отворено да кажу у закону, мада су обезбедили одређене маханизме који њој дају предност над осталима. Ни црква, ако је консултована, а врло вероватно да јесте, није се показала на висини историјског задатка. Данас, када се српски народ и грађани Србије налазе пред великим искушењима, када се у Србији живи тешко и још теже ће; када је пожар опустошио манастир Хиландар, када су варвари и злочинци у марту учинили погром над српским живљем и српском црквом на Косову и када треба учинити надчовечанске напоре да се светиње подигну из пепела и обнове, СПЦ показује највећи елан за завршетак Храма Св. Саве (и још огромног конака или хотела приде, који је потпуно наружио светосавски плато) и за регулисање свог правног положаја. То више не личи на закон о правном положају верских заједница већ на збирку привилегија и књигу даровницу у Србији високе незапослености и све веће инфлације, у земљи чије последње трагове богатства гло-ђу моћни олигарси, у земљи којом се шири беда. Очигледно је да они који воде државу, која је по дефиницији – народна, као и они који воде цркву, која је по духу и традицији такође народна, не брину о томе како живи народ већ како да они себи живот што боље угоде. То је страшно поражавајуће, али истовремено и освешћујуће сазнање.